

Leu S. Integration of vocational education and training in the European context within the meaning of the EU Strategy «Europe 2020»

The step-by-step European Union course to make the European cooperation in the field of vocational education and training stronger is represented in the article. The powerful initiatives and tools of European educational integration to achieve the aim and tasks of EU within the meaning of the EU Strategy «Europe 2020» are outlined. The appropriate documents and activities in the EU member-countries are analysed. The attention is also paid to the modernization of VET field of Ukraine in the context of European integration, Strategy “Ukraine 2020” in particular.

Keywords: consolidation, strategy, tools and incentives, european integration, cooperation, vocational education and training.

Рецензент: Пуховська Л. П., доктор педагогічних наук, професор

УДК 372.8:378:811

Мельник О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ЕКОНОМІЧНА ПЕДАГОГІКА» У ВНЗ НІМЕЧЧИНИ

Постановка проблеми. Згідно концепції економічної освіти в Україні місія економічної освіти – розвиток і використання економічних знань для формування творчої особистості, підвищення якості життя українського народу і прогресивного розвитку суспільства. Метою розвитку системи економічної освіти є інтенсивне накопичення соціально-економічних знань і оптимізація їх використання як головного потенційно необмеженого ресурсу українського суспільства і його соціально орієнтованої економіки. Ціннісні орієнтири економічної освіти: розкриття творчого потенціалу особистості та її соціалізація; виховання самостійності наукового економічного мислення, формування економічного світогляду, впевненості у власних силах; розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти, саморозвитку особистості [9].

Реалізація цілей економічної освіти можлива лише за умови якісної професійної підготовки майбутніх викладачів економіки. В цьому контексті варто проаналізувати досвід зарубіжних країн, які мають певні досягнення і підтверджуючі результати своїх досягнень. Однією з країн, економіка якої вважається локомотивом Європейського Союзу і яка має значні здобутки в фаховій професійній підготовці педагогів, є Німеччина.

Аналіз останніх досліджень. Проблема підготовки педагога розглядається науковцями у різних аспектах, зокрема у контексті розробки структурної моделі фахових компетентностей викладача, визначення підходів до здійснення готовності застосування інноваційних методів навчання, обґрунтування єдності теоретичної та практичної складових у підготовці вчителя, гуманітарної спрямованості педагогічної професії (Н. Гузій, І. Зязюн, Л. Карпова, Л. Мітіна, Є. Пехота, С. Сисоєва, В. Сластьонін). У роботах вітчизняних науковців представлені результати досліджень щодо підготовки майбутніх викладачів економічних дисциплін у вищих навчальних закладах непедагогічного профілю (З. Дзвінчук, З. Гіптерс, О. Зарічанський, Л. Кизименко, В. Козаков, Ю. Кравченко, С. Пелипчук, Т. Поясок, З. Романець, С. Сисоєва, Н. Старовойтенко, В. Ткаченко, О. Уваркіна, В. Федорчук, М. Фоміна та ін.). На пострадянському просторі окремі аспекти західноєвропейської системи освіти вивчали Н. Абашкіна, А. Андрощук, С. Бобраков, Л. Зязюн, К. Корсак, В. Луговий, В. Майборода, О. Матвієнко, Н. Ничкало, О. Романовський, Л. Пуховська, А. Турчин.

Цілі. Реалізація мети економічної освіти здійснюється викладачами економічних дисциплін, тому предметом особливої уваги є професійна підготовка викладачів економічних дисциплін. Професійна підготовка складається з декільком елементів, клю-

човим з яких є здобуття фахової компетенції, яка реалізується через зміст, форми організації навчального процесу, методи навчання. Метою статті є аналіз навчального процесу у підготовці викладачів економічних дисциплін у вищих навчальних закладах Німеччини за фахом «Економічна педагогіка».

Виклад основного матеріалу. Педагогічна освіта для викладачів економічних дисциплін, як правило, здійснюється за спеціальністю «Педагогіка економічних дисциплін/ Економічна педагогіка» (*Wirtschaftspädagogik*). Вона поєднує знання педагогіки і психології з розумінням економічних явищ і процесів. Об'єктом економічної педагогіки є економічні та соціальні механізми, що впливають на функціонування людей в конкретній соціально-економічній системі. Актуальним стратегічним напрямом є необхідність формування загальної економічної культури на основі сформованого економічного мислення. На думку Г. Богомозова, термін «економічна педагогіка» – це калька з німецької мови, під якою ми розуміємо методичну підготовку викладачів-економістів і використання знань для більш широкого викладання економічних дисциплін [1, с. 17]. Навчання за спеціальністю «Економічна педагогіка», яке здійснюється в Німеччині, Швейцарії та Австрії, дозволяє випускникам проводити заняття в закладах загальної середньої та професійно-технічної освіти, а також підготовку і підвищення кваліфікації на підприємствах на основі сучасних стратегій навчання. При цьому університети повинні підготувати своїх студентів таким чином, щоб вони в своїй професійній діяльності були здатні до швидкої адаптації, до нових соціально-економічних вимог, наприклад, в області економіки, технологій, захисту навколишнього середовища, зростаючої інтернаціоналізації та нових форм менеджменту знань.

Підготовка за спеціальністю «Економічна педагогіка» дає кваліфікацію в наступних професійних областях: викладацька діяльність в професійних школах і вищій школі, підготовка і підвищення кваліфікації на підприємствах, управління персоналом на підприємствах, підготовка і підвищення кваліфікації в державних органах, підвищення кваліфікації дорослих.

Метою освітньої програми «Економічна педагогіка» є ознайомлення студентів з основами теорії соціальних механізмів розвитку економіки, формування уявлення про розвиток економіки як соціального процесу. Основні завдання, які досягаються в процесі навчання за цим фахом, є такі: по-перше, соціально-особистісний розвиток, тобто формування ціннісних установок, якостей, розкриття особистих ресурсів, виявлення потреб і мотивів, які визначають майбутній особистісний розвиток; по-друге, це поведінкові і ціннісно-сміслові аспекти професійної кар'єри людини, які детермінують способи заробітку і його розподілу; по-третє, громадянське становлення людини, тобто становлення як громадянина демократичної держави, який може і повинен виражати свою думку та впливати на рішення багатьох питань суспільства, включаючи економічні.

Педагогіка економічних дисциплін, як правило, розділяється на економіку організації виробництва (*Betriebswirtschaftslehre*) та політекономію (*Volkswirtschaftslehre*). Економіка організації виробництва фокусується на економічних взаємозв'язках та закономірностях окремого підприємства, а також надає знання про його процеси і структури. Політекономія розглядає основоположні економічні взаємозв'язки та закономірності в суспільстві як на рівні одного окремого суспільства (мікроекономіка), так і на рівні держави та світу (макроекономіка). Навчання за цією спеціальністю надає знання та розуміння проблем і процесів діяльності на рівні як підприємств і організацій, так і рівні держав та міждержавних організацій. Крім того, метою навчального профілю «Економічна педагогіка» є не тільки здобуття ґрунтовних знань з економічних дисциплін, а також навчання студентів, як здобутті знання ефективно передати своїм майбутнім учням та студентам, враховуючи їхні вікові та індивідуальні особливості, а також існуючі освітні стандарти.

Освіту за цим фахом можна отримати в класичних і педагогічних університетах. Можливість навчатися за спеціальністю «Педагогіка економічних дисциплін/ Економічна

педагогіка» і здобути диплом бакалавра надають наступні університети: університет Ольденбурга імені Карла фон Осецького, Берлінський університет імені Гумбольдта (2 види спеціальності), університет Майна імені Йоганна Гутенберга, Саарландський університет, Лейпцігський університет, Мюнхенський Університет Людвіга-Максиміліана (2 види спеціальності), Кільський університет імені Крістіана Альбрехта, Університет Хоенхайм, університет Дуйсбург-Ессен, Франкфуртський університет імені Йоганна Гете, Геттінгенський університет, університет Касселя, університет Маннхайма, Ростоцький університет, Магдебурзький університет Отто фон Геріке, Leuphana University of Lüneburg, Єнський університет імені Фрідріха Шиллера (2 види спеціальності) [3]. Назва спеціальності варіюється, як правило, більшістю університетів, що готують викладачів економічних дисциплін для професійних шкіл Німеччини, називають цю спеціальність «*Wirtschaftspädagogik*» («Педагогіка економіки/ Економічна педагогіка»), однак є два університети – університет Ольденбурга імені Карла фон Осецького і Лейпцігський університет, в яких ціль і змістове наповнення спеціальності відповідає спеціальності «Педагогіка економіки», але в них ця спеціальність має іншу назву «Економічна освіта» («*Ökonomische Bildung*») або «Бізнес освіта та управлінська підготовка» («*Business Education and Management Training*»). Найстарішим університетом, який започаткував підготовку вчителів економіки для професійно-технічних закладів освіти, є Берлінський університет імені Гумбольда [4].

Мюнхенський Університет Людвіга-Максиміліана та Єнський університет імені Фрідріха Шиллера пропонують два види спеціальності «Економічна педагогіка 1» (з економічним нахилом) і «Педагогіка економіки 2» (з інтегрованим другим предметом викладання). Різниця полягає в тому, що перша спеціальність, крім того, що більше сфокусована на вивченні економічних дисциплін, надає можливість для подальших наукових пошуків і академічного розвитку кар'єри. Студенти ж, які обрали другу спеціальність, мають можливість вивчати і викладати ще один предмет і, відповідно, кращі перспективи у кар'єрі викладача професійних шкіл (*Lehrtyp 5*). До предметів додаткових дисциплін викладання належать англійська мова, німецька мова, математика, німецька мова як іноземна, протестантська теологія, католицька теологія [6, 7]. Решта університетів пропонують один вид спеціальності з можливістю обрання додаткової дисципліни для викладання (іноземні мови, математика, спорт, теологію та ін.).

Навчання в більшості університетів починається з зимового семестру. Стандартний період навчання для отримання диплому бакалавра становить від шести до восьми місяців. Для здобуття диплому магістра студенти навчаються за цією спеціальністю ще від двох до чотирьох семестрів. Навчання на бакалавраті поділяється на дві частини: орієнтовну частину і кваліфікаційну частину (*Orientierungsabschnitt und den Qualifizierungsabschnitt*). Орієнтовна частина навчання складається з двох семестрів і повинна бути завершена максимум на третьому семестрі. Успішне закінчення орієнтовної частини є необхідною умовою для початку навчання на кваліфікаційному рівні.

Навчання на бакалавраті побудовано на основі модулів. Модулі є обов'язковими і вибірковими. До обов'язкових модулів також належить бакалаврська наукова робота. Один модуль – це завершена в часі та процесі одиниця навчання. Модулі побудовані таким чином, щоб підтримувати принцип зв'язності та логічності навчання і включають заняття і самостійну роботу студента [2, с. 5]. Як правило, модуль вважається закритим при успішній здачі екзамену. Лише в деяких випадках можуть деякі модулі вважатися закритими на основі набраних балів при здачі модульних тестів. Кожен модуль оцінюється відповідно до європейської кредитно-модульної системи, в якій один кредитний пункт відповідає 30 академічним годинам. Максимальне навчальне навантаження на академічний рік становить 1800 академічних годин.

В кінці кожного семестру студенти вираховують бали відповідно до європейської кредитно-модульної системи. У випадку достатньої кількості балів в кінці навчання на кожному рівні студент отримує право приступати до виконання бакалаврської або

магістерської роботи, яка оцінюється від 12 до 30 кредитних пунктів. Ця робота вимагає наукового дослідження і веде до отримання диплому магістра/бакалавра наук (*M. Sc./B. Sc.*) чи магістра/бакалавра освіти (*M. Ed./B.Ed.*) [8]. На першому орієнтовному етапі навчання студенти повинні набрати мінімум 60 кредитних пунктів, решту 120 кредитних пунктів вони повинні набрати на другому кваліфікаційному етапі [2, с. 24].

В нашому дослідженні ми провели порівняльний аналіз навчальних планів вищезгаданих університетів за спеціальністю «Педагогіка економічних дисциплін/ Економічна педагогіка» і виявили особливості змісту навчання за цією спеціальністю.

В перші семестри навчання студенти цієї спеціальності зосереджуються на основах економічної освіти, історичному розвитку економічної думки, головних теоріях і методах економіки, а також на математичних і статистичних методах, соціології, математиці, правознавстві. Що стосується психолого-педагогічного блоку, то навчання здійснюється відповідно до різних моделей, найтиповішою з яких є послідовна модель. Вона дуже схожа до колишніх одноблокових програм і характеризується тим, що три основних елемента змісту навчання, а саме: предмети основної спеціальності, предмети з другої спеціальності та дидактика поєднанні в обох рівнях навчання. Приклад послідовної моделі можна знайти в Берлінському технічному університеті. До інших університетів, які також розглядають цю модель як основну, належать Університет Вільгельма Лейбніца в м. Ганновер, Дрезденський Технічний Університет тощо.

Основними характеристиками цієї моделі є такі [12, с. 15]:

1) предмети основної та другої спеціальності та дидактика вже поєднані на першому рівні – рівні бакалавра;

2) поглиблене вивчення основної та другої спеціальності продовжується на другому рівні – рівні магістра.

Як правило, предмети психолого-педагогічного блоку починають вивчатися в другій фазі навчання. Студенти вивчають такі предмети, як презентація та риторика, навчальна стратегія, основи виховання, професійної освіти і шкільництва, робота і навчання у професійних школах, методика оцінювання досягнень [5]. У них є також можливість обрати те, на чому вони хочуть поставити акцент у майбутньому, а саме: управління персоналом, дидактика професійної освіти, бізнес-інформатика, міжнародний менеджмент, маркетинг тощо [8]. Протягом наступних двох семестрів студенти більш поглиблено вивчають похідні економічні дисципліни такі, як економічна динаміка та інновації, бухгалтерський облік, починають вивчати предмети з другої фахової дисципліни викладання.

Сучасні випускники спеціальності «Економічна педагогіка» мають бути добре обізнаними з теоріями навчання, психологічними особливостями розвитку дітей і підлітків, знати структуру, загальний стан і принципи функціонування системи освіти як галузі майбутньої фахової діяльності, усвідомлювати запити й потреби інформаційного суспільства до змісту, форм і методів педагогічної роботи з учнями. Програма підготовки вчителя побудована таким чином, щоб опановуючи її, студенти готувалися не лише до викладання предмета спеціалізації, а й навчалися аналізувати, планувати, оцінювати власні дії, володіти методиками диференційованого спостереження за учнями, набували здатності розв'язувати педагогічні проблеми різного характеру – організаційні, методичні, навчально-виховні, соціалізаційні тощо. У зв'язку з цим навчальні програми підготовки вчителів у Німеччині доповнюються такими рубриками: «Безробіття», «Проблеми сім'ї», «Дозвілля», «Телебачення і виховання», «Захист довкілля». Набуті знання мають бути підтверджені спеціальними вміннями, зокрема такими, як вміння слухати, організувати й підтримувати дискусію, вести індивідуальну бесіду з учнем, володіти методикою організації та проведення рольових ігор, дбати про добрий стан здоров'я вихованців – фізичного, психічного, соціального.

На сучасному етапі розвиток вищої освіти у Німеччині перебуває під помітним впливом загальноєвропейських тенденцій. «Європеїзація» як освітня стратегія заснована на ідеї «спільного європейського дому» і нормативних документах, що містять положення

про формування єдиного європейського освітнього простору. Беручи участь у реалізації освітніх проектів європейського і світового рівня, Німеччина демонструє відкритість і плюралізм у баченні шляхів розв'язання педагогічних проблем. Свідченням цього є співіснування і поєднання емансипаційної, технократичної, соціалізаційної, гуманістичної, комунікативної, релігійної педагогічних парадигм у професійній підготовці німецьких учителів. З 1999 року в університетах Німеччини викладають навчальний курс «Єврознавство», в окремих з них запроваджено навчальний курс «Учитель-європеець», що має значно підвищити шанси випускників німецьких вишів на працевлаштування в країнах спільноти. Цей навчальний курс не є обов'язковим, він вводиться до навчальної програми за згодою університету, однак його наявність позитивно впливає на рейтинг університету і відкриває більші можливості для участі в міжнародних проектах та академічних програмах обміну [10, с. 13].

Структура програми в магістратурі схожа до структури навчальної програми на бакалавраті. Для магістрів існує особливо багатий вибір обов'язкових предметів на вибір. Магістерська робота може виконуватись як по економічній темі, так і по педагогічній, або по темі другої спеціальності. Обов'язковою умовою допуску до написання магістерської роботи є, окрім успішного закінчення навчання на бакалавраті, здача всіх модулів та необхідна кількість балів. Структура навчальних модулів за спеціальністю «Економічна педагогіка» для магістрів складається з трьох елементів: блок економічних дисциплін, який включає вибіркові модулі, обов'язкові вибіркові модулі, фахову дидактику економічних дисциплін; блок дисциплін з другої спеціальності, який також включає вибіркові модулі, обов'язкові вибіркові модулі, фахову дидактику предмету другої спеціальності; третій блок, який включає практичне дослідження професійної освіти [13].

Висновки. Професійна підготовка викладачів економічних дисциплін має універсальну організаційну структуру для всіх федеральних земель. Спеціальність, за якою можна отримати таку підготовку, має назву «Економічна педагогіка» або «Економічна освіта». За цією спеціальністю можна отримати освіту, яка в подальшому відкриває декілька варіантів розвитку майбутньої кар'єри, окрім викладання. Навчання ділиться на дві фази відповідно до Болонського процесу – бакалаврат і магістратура. Структура на обох рівнях схожа: блок фахових дисциплін, блок психолого-педагогічних дисциплін, блок дисциплін з другої обраної спеціальності. Крім того, обов'язковим елементом є написання наукової дослідної роботи на кожному ступені. Навчання здійснюється відповідно до послідовної моделі. Однією з нових тенденцій, що вплинули на зміст навчання за даною спеціальністю, є європеїзація освіти.

В подальших дослідженнях планується провести порівняння моделей підготовки майбутніх викладачів економічних дисциплін у ВНЗ України та Німеччини.

Література

1. Благих И. А., Богомазов Г. Г., Борисов Г. В. и др. Институты и экономическое развитие: отечественный и зарубежный опыт : учебник / под ред. М. А. Румянцева, Г. В. Борисова ; С.-Петербург. гос. ун-т. – Москва : РГ-Пресс, 2013. – 492 с.
2. Навчальна програма за спеціальністю «Економічна педагогіка» Франкфуртський університет імені Йоганна Гете [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.satzung.uni-frankfurt.de/2013/BSc_WiPaed_V2013.pdf
3. Офіційний сайт пошуку навчальних програм в Німеччині, Австрії і Швейцарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studieren-studium.com/studium/studieren?page=2#result>
4. Онлайн журнал професійної та економічної педагогіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bwpat.de/>
5. Офіційний сайт Берлінського університету імені Гумбольдта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hu-berlin.de/de/studium/beratung/angebot/sgb/wipaedkombi>.
6. Офіційний сайт Єнського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wiwiss.uni-jena.de/index.html>.

7. Офіційний сайт Мюнхенського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uni-muenchen.de/studium/studienangebot/studiengaenge/studienfaecher/wirtschaft_1/bachelor11/index.html.

8. Офіційний сайт пошуку навчальних програм в Німеччині [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://www.studycheck.de/studium/wirtschaftspaedagogik>.

9. РІШЕННЯ 04.12.2003 N 12/7-4 Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти.

http://www.uazakon.com/documents/date_1q/pg_ibcowi.htm

10. Чулкова Л. О. Теорія і практика підготовки вчителя до педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах Німеччини. – 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». – Авт. на здобуття наук. ступ. док. пед. наук. – Київ. – 2010. – С. 20.

11. Albers H. J. Handlungsorientierung und ökonomische Bildung. In: Handlungsorientierung und ökonomische Bildung, hrsg. von H.J. Albers, Wirtschafts und Berufspädagogischen Schriften, Band 14. – Bergisch Gladbach: 1995. – Seite 1-22.

12. Bünning F., Shilela A. The Bologna Declaration and Emerging Models of TVET Teacher Training in Germany. – Magdeburg. – 2006. – P. 15.

13. Zlatkin-Troitschanskaia O., Breuer K. Wirtschaftspädagogisches Studium an der Uni Mainz. Ein polzvalenter Bachelor und Master of Science in Wirtschaftspädagogik. Erziehungswissenschaft 21 (2010) 40, S.125-133
www.pedocs.de/volltexte/2010/2758/pdf/Zlatkin_Troitschanskaia_Olga_Breuer_Klaus_Wirtschaftspaedagogisches_Studium_2010_D_A.pdf

У статті представлені результати аналізу навчальних програм і організації навчального процесу в німецьких вищих навчальних закладах за спеціальністю «Економічна педагогіка», а також теоретичного дослідження німецьких вчених, присвячених проблемам модернізації змісту навчання майбутніх викладачів економічних дисциплін в Німеччині. Особливу увагу приділено побудові взаємозв'язку між змістовим компонентом та організаційним компонентом моделі підготовки майбутніх викладачів економіки.

Ключові слова: навчальна програма; економічна педагогіка; університет; зміст навчання; організація навчання; економічна освіта; майбутні викладачі економічних дисциплін.

Мельник О. В. Анализ содержания и организации обучения будущих преподавателей экономических дисциплин по специальности «Экономическая педагогика» в вузах Германии.

В статье представлены результаты анализа учебных программ и организации учебного процесса в немецких высших учебных заведениях по специальности «Экономическая педагогика», а также теоретического исследования немецких ученых, посвященных проблемам модернизации содержания обучения будущих преподавателей экономических дисциплин в Германии. Особое внимание уделено построению взаимосвязи между смысловым компонентом и организационным компонентом модели подготовки будущих преподавателей экономики.

Ключевые слова: учебная программа; экономическая педагогика; университет; содержание обучения; организация обучения; экономическое образование; будущие преподаватели экономических дисциплин.

Melnyk O. Analysis of the content and organization of the training of future teachers of economic disciplines of the specialty "Economic pedagogy" at German universities.

The article presents the results of the analysis of training programs and the organization of educational process at German institutions of higher education in the specialty "Economic pedagogy", as well as theoretical studies of German scientists on the problems of modernization of the content of training of future teachers of economic disciplines in Germany. Particular attention is paid to building the relationship between the content component and a component of the organizational model of training future teachers of economy.

Keywords: curriculum; economic pedagogy ; university; training content; organization of training; economic education; future teachers of economic disciplines.

Рецензент: Романова Г. М., доктор педагогічних наук, професор